

Тема дисципліни: Здійснення правосуддя в Україні

Семінарське заняття 3

Тема: Принципи правосуддя

План

1. Проаналізуйте принципи правосуддя
2. Охарактеризуйте здійснення правосуддя виключно судами
3. Проаналізуйте участь народу у здійсненні правосуддя
4. Охарактеризуйте статус суддів
5. Проаналізуйте суддівське самоврядування в Україні

Література

Базова:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30 (зі змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про судоустрій і статус суддів» від 02 червня 2016 року // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – 1402-VIII (зі змінами і доповненнями).
3. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про незалежність судової влади» № 8 від 13 червня 2007

Допоміжна

1. Організація судових та правоохоронних органів України: навч. посіб. у схемах / А.В. Лапкін. - Вид. 7-ме, змін. і допов.- Х.: Право, 2018. – 166 с.
2. Організація судових та правоохоронних органів : навч. посіб. : у 2 ч. / Л. М. Москвич, І. В. Назаров, О. О. Овсяннікова та ін. ; за ред. Л. М. Москвич. – Х. : Право, 2016. – 243 с.

Ключові поняття

Принципи, правосуддя, суд, присяжний, суддя, статус, самоврядування,

Рекомендовані реферати

1. Поняття та види судових рішень
2. Суд присяжних: досвід і проблеми
3. Суддівське самоврядування в Україні

Питання для актуалізації пізнавальної діяльності студентів:

1. Дайте визначення поняття «принцип правосуддя»
2. Які є принципи правосуддя за джерелом закріплення?

3. Що таке презумпція невинуватості?
4. Дайте визначення поняттю «присяжний»
5. Назвіть граничний вік особи для перебування на посаді судді

Дослідницька робота

1. Порівняння інституту присяжних в Україні та світі
2. Особливості правового статусу судді у відставці

Методичні рекомендації

У *першому питанні* слід зауважити, що принципи – це основні ідеї, базові положення, керівні засади, що вказують на шляхи, способи регулювання суспільних відносин державою.

Принципи правосуддя закріплені у ст. 129 Конституції України і ст.ст. 5-15 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Таким чином, принципи правосуддя – це закріплені у Конституції України та конкретизовані у Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуальному законодавстві основні, фундаментальні положення про мету, завдання, способи і форми діяльності суду, а також форми діяльності інших учасників судового процесу для досягнення єдиного і необхідного результату здійснення правосуддя – законного і обґрунтованого рішення суду і його виконання.

1. Принцип законності - віднесений Конституцією України до одного з основних принципів здійснення правосуддя в Україні (ст. 129). Під законністю прийнято розуміти точне і неухильне дотримання і виконання положень Конституції України, законів і відповідних їм інших правових актів усіма державними і недержавними установами та організаціями, посадовими особами, громадянами.

2. Здійснення правосуддя виключно судами - ця засада судочинства відображена у ст. 124 Конституції та ст. 5 Закону « Про судоустрій і статус суддів». Суд є єдиним державним органом, який здійснює від її імені правосуддя.

3. Рівність всіх учасників судового процесу перед законом і судом - ніхто з учасників судового процесу не має ніяких переваг і не піддається ніяким обмеженням незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного, та соціального походження, майнового стану, місця проживання, мовних та інших ознак.

4. Презумпція невинуватості та забезпечення доведеності вини - є фундаментальною гарантією, яка повинна убезпечувати особу від несправедливого покарання.

В статті 62 Конституції України закріплені положення, що складають зміст даного принципу:

✓ Особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду.

✓ Ніхто не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні злочину.

✓ Обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях.

✓ Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь.

5. Змагальності сторін - означає таку побудову процесу, процедури його здійснення, яка забезпечує судовому розгляду рівні можливості особам, які беруть в ньому участь у поданні доказів, у вільному викладенні своїх доводів, у даванні своїх тлумачень фактів, подій, доказів. Лише за допомогою засади змагальності суд всебічно, повно і об'єктивно досліджує всі обставини справи, а отже з'ясування істини в ході судового розгляду.

6. Підтримання публічного обвинувачення в суді прокурором - прокурор може вступити в справу у будь-якій стадії процесу... і зобов'язаний своєчасно вжити передбачених законом заходів до усунення порушень закону, хоч би від кого вони виходили". Отже, прокурор зобов'язаний реагувати на незаконний вирок (постанову) суду незалежно від того, чи відповідає це інтересам обвинуваченого чи їм суперечить.

7. Забезпечення обвинуваченому права на захист - ст. 59 Конституції України закріпила право кожної особи на правову допомогу, у випадку розгляду її справи у суді.

8. Гласність судового процесу та його повне фіксування технічними засобами - ніхто не може бути обмежений у праві на отримання в суді інформації про дату, час і місце судового розгляду та про ухвалені в ньому судові рішення, крім випадків, установлених законом.

Кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Слідчий суддя, суд може прийняти рішення про здійснення кримінального провадження у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини лише у випадках:

- якщо обвинуваченим є неповнолітній;
- розгляду справи про злочин проти статевої свободи та статевої недоторканості особи;
- необхідності запобігти розголошенню відомостей про особисте та сімейне життя чи обставин, які принижують гідність особи;
- якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом;
- необхідності забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні.

Особисті записи, листи, зміст особистих телефонних розмов, телеграфних та інших повідомлень можуть бути оголошені у відкритому судовому засіданні, якщо слідчий суддя, суд не прийме рішення про їх дослідження у закритому судовому засіданні.

Кримінальне провадження у закритому судовому засіданні суд здійснює з додержанням правил судочинства, передбачених КПК.

9. Розумні строки розгляду справи судом - відповідно до вимог статті 6 Конвенції про захист прав людини та основних свобод справи про цивільні права та обов'язки осіб, а також справи про кримінальне обвинувачення мають бути розглянуті у суді впродовж розумного строку. Ця вимога спрямована на швидкий захист судом порушених прав особи, оскільки будь-яке зволікання може негативно відобразитися на правах, які підлягають захисту. А відсутність своєчасного судового захисту може призводити до ситуацій, коли наступні дії суду вже не матимуть значення для особи та її прав. Для кожної категорії прав та для судової інстанції розуміння «розумних строків» різне.

10. Забезпечення права на апеляційний перегляд справи та у визначених законом випадках на касаційне оскарження судового рішення - учасники судового процесу та інші особи у випадках і порядку передбачених процесуальним законом, мають право на апеляційне та касаційне оскарження судового рішення.

11. Обов'язковість судового рішення - відповідно до Конституції України судові рішення ухвалюються судами іменем України і є обов'язковими до виконання на всій території України. Зазначений принцип отримав подальше закріплення у нормах судоустрійного і процесуального законодавств. Обов'язковий характер судового рішення, яке ухвалюється іменем України, підкреслює авторитет судової влади, оскільки жодне рішення інших органів не може прийматись іменем України.

Для відповіді на **друге питання** слід звернутися до положень у статті 124 Конституції та статті 5 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Суд є єдиним державним органом, який здійснює від її імені правосуддя.

Ніякий інший орган держави, крім суду, не вправі взяти на себе функцію здійснення правосуддя і не вправі постановити іменем України вирок, рішення у кримінальній, цивільній, господарській, адміністративній справі. Функції суду не можуть бути делеговані іншому органу або посадовій особі.

Ніякий інший орган не має таких повноважень, як суд для прийняття судового рішення.

При опрацюванні **третього питання**, необхідно зазначити, що народ бере участь у здійсненні правосуддя через присяжних.

Відповідно до статті 63 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» присяжним є - особа, яка у випадках, визначених процесуальним законом, та за її згодою вирішує справи у складі суду разом із суддею або залучається до здійснення правосуддя.

Присяжним може бути громадянин України, який досяг тридцятирічного віку і постійно проживає на території, на яку поширюється юрисдикція відповідного окружного суду, якщо інше не визначено законом.

Не включаються до списків присяжних громадяни:

1) визнані судом обмежено дієздатними або недієздатними;

2) які мають хронічні психічні чи інші захворювання, що перешкоджають виконанню обов'язків присяжного;

3) які мають незняту чи непогашену судимість;

4) народні депутати України, члени Кабінету Міністрів України, судді, прокурори, працівники правоохоронних органів (органів правопорядку), військовослужбовці, працівники апаратів судів, інші державні службовці, посадові особи органів місцевого самоврядування, адвокати, нотаріуси, члени Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, Вищої ради правосуддя;

5) особи, на яких протягом останнього року накладалося адміністративне стягнення за вчинення корупційного правопорушення;

6) громадяни, які досягли шістдесяти п'яти років;

7) особи, які не володіють державною мовою.

Особа, включена до списку присяжних, зобов'язана повідомити суд про обставини, що унеможливають її участь у здійсненні правосуддя, у разі їх наявності.

Відповідно до статті 67 Закону України «Про судоустрій та статус суддів» – суд залучає присяжних до здійснення правосуддя у порядку черговості на строк не більше одного місяця на рік, крім випадків, коли продовження цього строку зумовлено необхідністю закінчити розгляд справи, розпочатий за їхньою участю.

Добір осіб для запрошення до участі у здійсненні правосуддя як присяжних здійснюється за допомогою автоматизованої системи.

Роботодавець зобов'язаний увільнити присяжного від роботи на час виконання ним обов'язків зі здійснення правосуддя. Відмова в увільненні від роботи вважається неповагою до суду.

Для відповіді на **четверте питання** студентам пер за все потрібно пам'ятати, що відповідно статті 52 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» - суддею є громадянин України, який відповідно до Конституції України та цього Закону призначений суддею, займає штатну суддівську посаду в одному з судів України і здійснює правосуддя на професійній основі.

Судді в Україні мають єдиний статус незалежно від місця суду в системі судоустрою чи адміністративної посади, яку суддя обіймає в суді.

Судді гарантується перебування на посаді судді до досягнення ним шістдесяти п'яти років, крім випадків звільнення судді з посади або припинення його повноважень відповідно до Конституції України та цього Закону.

Перебування на посаді судді несумісне із зайняттям посади в будь-якому іншому органі державної влади, органі місцевого самоврядування та з представницьким мандатом. Перебування на посаді судді також несумісне із наявністю заборони такої особі обіймати посади, щодо яких здійснюється очищення влади в порядку, визначеному Законом України "Про очищення влади".

Суддя не може поєднувати свою діяльність із підприємницькою, адвокатською діяльністю, обіймати будь-які інші оплачувані посади, виконувати іншу оплачувану роботу (крім викладацької, наукової чи творчої), а також входити до складу керівного

органу чи наглядової ради підприємства або організації, що має на меті одержання прибутку.

Суддя не може належати до політичної партії чи професійної спілки, виявляти прихильність до них, брати участь у політичних акціях, мітингах, страйках. Перебуваючи на посаді, суддя не може бути кандидатом на виборні посади в органах державної влади (крім судової) та органах місцевого самоврядування, а також брати участь у передвиборчій агітації.

Особа, призначена на посаду судді, набуває повноважень судді після складення присяги судді, текст якої визначений в статті 57 Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Суддя складає присягу під час урочистої церемонії у присутності Президента України.

Питання етики суддів визначаються Кодексом суддівської етики, що затверджується з'їздом суддів України за пропозицією Ради суддів України.

Відповідно до статті 59 Закону - з метою встановлення відповідності рівня життя судді наявному у нього та членів його сім'ї майну і одержаним ними доходам, проводиться моніторинг способу життя судді відповідно до закону.

Також статтями 61 та 62 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» визначено, що суддя зобов'язаний щорічно до 1 лютого подавати шляхом заповнення на офіційному веб-сайті Вищої кваліфікаційної комісії суддів України декларацію родинних зв'язків та декларацію доброчесності за формою, що визначається Комісією.

Неподання, несвоєчасне подання декларацій або декларування завідомо недостовірних (у тому числі неповних) тверджень мають наслідком дисциплінарну відповідальність, встановлену Законом.

При підготовці відповіді на **п'яте питання** необхідно звернутися до положень Розділу VIII Глави 1 Закону України «Про судоустрій і статус суддів».

Відповідно до статті 126 Закону - для захисту професійних інтересів суддів та вирішення питань внутрішньої діяльності судів в Україні діє суддівське самоврядування - самостійне колективне вирішення зазначених питань суддями.

Суддівське самоврядування є однією з гарантій забезпечення незалежності суддів. Діяльність органів суддівського самоврядування має сприяти створенню належних організаційних та інших умов для забезпечення нормальної діяльності судів і суддів, утверджувати незалежність суду, забезпечувати захист суддів від втручання в їхню діяльність, а також підвищувати рівень роботи з кадрами у системі судів.

До питань внутрішньої діяльності судів належать питання організаційного забезпечення судів та діяльності суддів, соціальний захист суддів та їхніх сімей, а також інші питання, що безпосередньо не пов'язані зі здійсненням правосуддя.

До завдань суддівського самоврядування належить вирішення питань щодо:

- 1) забезпечення організаційної єдності функціонування органів судової влади;
- 2) зміцнення незалежності судів, суддів, захист професійних інтересів суддів, у тому числі захист від втручання в їхню діяльність;

3) участі у визначенні потреб кадрового, фінансового, матеріально-технічного та іншого забезпечення судів та контроль за додержанням установлених нормативів такого забезпечення;

4) обрання суддів на адміністративні посади в судах у порядку, встановленому цим Законом;

5) призначення суддів Конституційного Суду України;

6) обрання суддів до складу Вищої ради правосуддя в порядку, встановленому законом.

Організаційними формами суддівського самоврядування є збори суддів, Рада суддів України, з'їзд суддів України.

Суддівське самоврядування в Україні здійснюється через:

1) збори суддів місцевого суду, апеляційного суду, вищого спеціалізованого суду (а у передбачених цим Законом випадках - апеляційної палати вищого спеціалізованого суду), Пленум

2) Раду суддів України;

3) з'їзд суддів України.